LJUSETS BONDE

M C M X X X V I I

LJUSETS BONDE

M C M X X X V I I

ALBIN DAHLBERG

Ljusets bonde

Historiskt festspel

i II *scener*

Aktiebolaget
Skånska Centraltryckeriet
Lund 1937

Detta festspel har tillkommit för att den 25 juni 1937 uppföras av ortens folk på gårdsplatsen till Gamla prästgården i Frenninge i samband med minneshögtidligheterna på hundraårsdagen av riksdagsmannen Nils Månssons död. Historiska aktstycken hava tecknat konturerna kring personerna, deras ord och förehavanden. Framställningens art har på något ställe synts befrämjad av medvetna sammandragningar av händelseförlopp o. s. v. samt av en viss skiftning mellan rikssvenska, talspråk och bygdens mål.

Till den gamle frenningesonen Lars Jönsson vid Landsarkivet i Lund frambär jag ett varmt tack. Genom sin trägna forskaremöda har han bringat hembygden en kärlekens hyllningsgärd samt verksamt bidragit att levandegöra minnet av bygdens störste son.

Frenninge i juni 1937.

Förf.

SCEN I.

Hos Riksdagsman Oluf Andersson i Sjököp.

Scen: Gårdsinteriör. Tid: En sommarmorgon på 1800-talets början.

Personer: Riksdagsmannen, Hustrun Hanna, Dottern Karna, pigorna Boel och Nilla, drängen Per, drängen Nils (Månsson), rotesoldaten korpralen-skolemästaren Rask.

Oluf Andersson kommer ut ur storstugan, följd av hustrun:

O. A.: »Ser du, kära Hanna, vilken välsignad sol. Nu lyfter dimmorna över madorna. Det blir en härlig slåtter. Har du sörjt för folket?

Hustrun: »Ja, pigorna ha just plockat ut morgonmålet och manfolken har gått ut i huggeboden efter sina liar».

O. A.: Ja, då må vi börja vår dag i Guds namn. Men här ute vill jag sjunga psalmen. (Inåt) Karna, tag ut ditt psalmodikon här på bordet. Och du, mor, samla folket hit. (Ropar nedåt gården) Ohoj, mannar, kommen.

Alla samlas kring bordet utanför stugan. Män-

nen ställa varsamt från sig liarna, kvinnorna ha räfsor. Alla klädda för slåttern. Mössorna tages av.

O. A.: »Vi sjunger 354» »Så börjar vi, Karna.»

Alla sjunga:

»Den signade dag, som vi nu här se
Af himmelen till oss nedkomma,
Han lyser för oss ju längre och mer
Oss allom till glädje och fromma.
Gud låt oss ej ske i denna dag
Hvarken skam, last, synd eller våde.»

O. A. förrättar bön sålunda:

»I namn Faders och Sons och den Helge Andes, Amen.

Jag tackar dig, min käre himmelske Fader, genom Jesum Christum, din älskeliga Son, at du mig i denna natt, för all skada och farlighet så nådeligen bevarat hafver; Och beder dig, at du värdigas förlåta mig alla mina synder, och mig i denna dag nådeligen bevara, för synder och alt ondt; at mit lefverne och alla mina gerningar må dig behagliga vara. Ty jag befaller min kropp och själ, och altsammans i dina händer. Din helge Ängel vare med mig, at den onde fienden icke får någon magt med mig. Amen.

Ifrå solenes uppgång allt intill dess nedergång vare Herrans namn högtlofvat!

Alla sjunga:

»Om alla de trä och gräs uti mark
De hade båd stämma och tunga
Om foglar och djur de kunde än starkt
Med Ängla-röster utsjunga.
Förmåtte de aldrig tillfyllest Guds son,
Wår Frälsare Jesum lofva.

Ack! gifve det Gud!
Wi hade så tjent i verldene, oss til råde,
Det wi Guds Son så väl hade kändt,
At vi icke miste hans nåde,
När verlden hafver sin rygg til oss vändt,
At vi få en evig glädje».

O. A.: »Sitt ner, gott folk. Innan vi gå till kroppens möda skall vi något möda vår själ. Vi får tänka på husförhöret, som snart är för dörren. Hur är det med innanläsningen? Äras den som äras bör; Herr Corporalen och Skolemästaren.

Rask: Jo, jo...jo...jo då. Alla Sjököps glyttar ha ja haft samlade i kistekammaren till Måns Pers under de sista två veckorna.

O. A.: Frågan gäller nu inte barnen i Sjököp utan mitt eget husfolk. Nå Rask, här har du min psalmbok. — Du måtte väl kunna raska på.

Rask: Gud bevare husbonn! Men nu är daggen lagom just för slåttern.

O. A.: Du haver omsorg och bekymmer om mångahanda. Men ett är nödtorftigt — och i detta fall gäller det din läsning.

Rask: (Börjar gnaggligt stava sig fram).

O. A.: Nå... blir det icke mer?

Rask: Se, husbonn, jag kan icke komma överens med mig själv om det skall vara ett »jodd» eller ett »lau».

O. A.: Vad i all världen menar du, »jodd» eller »lau»?

Rask: Ja, se vi som är liksom utbildade, vi brukar lite termer.

O. A.: Nå låt en olärd titta. — Jaså du kan inte se om det är j eller l. »Äst tu en mästare i Israel och vet icke detta?» Nå låt boken vila. Den myckna lärdomen gör dig förryckt. Ja ska höra mina egna drängar. Den nye kyrkoherden Kemner i Långaröd lär vänta något av sin hjord och Sjököp skall inte stå med skammen.

Rask: Husbonn. Gud bevare Konung och Fädderneslandet. Kyrkoherden är kongl. hovpredikant.

O. A.: Ja, det lär icke bli lättare för kongens knekt av det skälet. — Nå, Per, hur har vår lärofader Luther sagt till förklaring på den andra artikeln av den apostoliska tron?

Per: Jag... tror..., att Jesus Christus..... sann Gud..... och desslikes.....

O. A.: Nils, ta frågan.

N. M.: Jag tror, att Jesus Christus, sann Gud, född av Fadren i evighet: och deslikes sann människa, född av Jungfru Maria, är min Herre, hvilken mig..... (tystnar och blir synbart rörd.)

O. A.: Nå Nils, skall också du bringa mig nesa och vanära?

N. M.: Nej, husbonn! Jag uthärdar inte, jag kan inte. Låt mig läsa vilket som helst, blott icke detta. (Skakas av gråt.)

O. A.: Jag känner icke igen mitt folk. — Låt oss gå till dagens sysslor.

Alla bryta upp. Nils går sist i flocken. O. A. kallar honom till sig.

O. A.: Säg mig nu, Nils, varför gjorde du mig icke till viljes? Varför lät du mig bli till skadeglädje för den där Rasken?

N. M.: Det är som jag säger, husbonn, jag kunde icke läsa..... icke de orden.

O. A.: Vilka ord var det då? Var var det du slutade? »... hvilken mig... förtappade och fördömda menniska ...»

N. M.: Ja just de orden, husbonn. De äro som tusenden glödande pilar mot mitt arma hjärta. Alltsedan min första barndom ha de dömt mig. Jag har skakat och darrat som aspens löv. Ack husbonn vet icke, hur de kunnat skrämma mig till ångest och tårar, när jag som åtta-årig vaktpojke låg ensam i den tomma fårkätten till Per Ols i Trulshärad. Och jag hade ingen, vare sig far eller mor eller någon annan, som jag kunde fråga till råds. Och se än i dag, ja hela mitt liv igenom komma de orden att vara min dom, — tills jag en gång får höra dem från den allsvåldige domaren på den stora räkenskapsdagen: »Du förtappade och fördömda människa».

O. A.: Där ser du vådan, Nils, av att stanna på halva vägen. Nej, Nils, du skall vidare, du skall icke rygga tillbaka, Nils, du skall allt längre fram. Vet du då icke vad som följer? Läs, tro och jubla: »Hvilken mig, förtappade och fördömda menniska, förlossat, förvärvat och vunnit hafver, ifrån alla synder, ifrån döden, och djevulens våld». Sjung den visan därute i slåttern och du skall finna hur förunderligt väl din lie sjunger med i dess melodi.

N. M.: Och så skulle jag lämna igen protokollen från det sista riksmötet och tacka husbonn för lånet. (Springer och återkommer med en lunta.)

O. A.: Det var mig den verklige rasken! Har du redan gnott igenom allt detta?

N. M.: Åja, solen går upp tidigt så här års och för resten är det mest ljust hela natten. Och mina närmaste sovkamrater, hönsen, säger förvisso ifrån, när tiden är inne. — Det är för övrigt så svårt att slita sig från detta och att där icke skall stå ännu mera därom. Jag har just läst om att H. M:jt Konungen har i åtanke att förelägga och påbjuda enskifte för allt vårt folk. Och så såg jag något om förbund och allianser med tsar Alexander gentemot fransosernas fruktade ledare. — Så underliga tankar genomkorsade mitt huvud och ville ej lämna mig. Jag går och tänker på huru det ska se ut här i byarna och gårdarna, då allt blir skiftat och var och en ska draga iväg till sitt. — Och det där häftet husbonn lät mig läsa i förra månaden om den franske örnen, det gav mig känslor, som om

jag ville flyga med honom, — trots han lär vara en sådan föraktlig människa.

O. A.: Ja, dessa luntor, — en gång ska de vara glömda och ingen ska öppna dem mer. Och ingen mer skall ana bakom de gulnade bladen den ångest och vånda den spänning och oro, den kamp och det liv, som framfött dem. — Det är ödesdigra tider, som stunda. Vår unge Konung är förvisso en Guds Gideon. Men det torde bliva honom svårt i många stycken. Det råder oro i världen. Konung och folk hava nog av bekymmer. Måtte Gud leda våra öden lyckosamt, både för Konung och den svenska allmogen. Han allena vet, vad ödesdigra beslut de handlingar innesluta, som jag kommer att hembringa från nästa riksmöte.

N. M.: Får jag låna dem och läsa dem?

O. A.: Säkert, säkert.

(N. M. bockar och skyndar ut till arbetet. O. A. står och ser efter honom).

O. A.: Jag vet icke hur. Det är något så förunderligt ljust över den pojken. Han är mig kär såsom en son.

SCEN II.

Midsommarfest i Sjököp 1804.

Personer: Riksdagsman Oluf Andersson med familj, korpral Rask i »full» mundering, en skara

ungdomar i färsingedräkter, däribland Nils Månsson och hans nyblivna hustru Ingar Olsdotter.

Inifrån storstugan höres glam och skratt, sång och något fiolstråk. Ungdomarna komma ut under munterhet, prisande välfägnaden och tackande värden. Oluf Andersson och hans hustru kommer med ut i skaran:

O. A.: Ja, ja tacka så lagom! Se så, det räcker, de räcker, — för all del! — Men nu få vi ha hit spelemännen, för nu kan ja tro att ni vill röra på fötterna ett slag.

Spelmännen komma. Ungdomarna ordna sig i par för nationaldanser. Några sådana avlösa varandra under allmän munterhet. Oluf Andersson står med sin hustru och tittar förnöjt på. — Efter någon dans äskar han ljud och talar.

O. A.: Hör på mina vänner: Medan ni ändå pusta ut ett slag mellan eder glada möda, så vill jag säga ett par ord. Det gläder mig och min kära Hanna att ni har kommit hit till Sjököp och gjort denna midsommarkväll så festlig. Det är rent av så att det rycker i mina gamla spattiga ben; och flera gånger medan jag stått här har jag rätt vad det var knuffat mor i armen, såsom när man i unga dar försökte sig på att bjuda upp till dans. — Men det som allra mest gläder oss båda är att i er skara se vår käre och hederlige Nils och med honom hans unga brud. Det är icke mer än sex dagar sedan de hos prosten Roos i Östraby gåvo varandra hand och hjärta. Och helt visst gjorde

de rätt, då de i dag gemensamt med varandra och med er alla ville gästa vårt hus. Icke ante jag, att jag redan i kväll skulle få hälsa min präktige dräng som åbo och rusthållare å N:o 10 Sniberup och därtill som äkta man. Visst har det ryktats, att han på sistone haft sina vägar mot Ola Torssons däruppe och att mor Troen haft extra bestyr i väv och kistekammare. — Mina kära Nils och Ingar, Ni ha ett skönt liv framför er. Gud signe er midsommarlycka!

Och nu, nu klämmer vi i alle man i ett rungande leve för de nygifta: Leve Nils och Ingar!

Och så sätter vi fart igen: — Ni torde inte vara nödbedda.

Efter någon dans går Nils Månsson och Ingar fram till trappan, där Oluf Andersson och hans hustru står. Nils Månsson tar av sig hatten och talar:

N. M.: Riksdagsmannen! Mor Hanna! Jag vill tacka för all den välfägnad och glädje ni berett oss unge i kväll. Jag tackar särskilt för mig och Ingar, för all den hjärtliga välgångsönskan Riksdagsmannen uttalat till oss. Men mitt hjärta har icke ord för den tacksamhet det hyser och uppfylles av, då jag tänker på den tid jag hade som ett hem i edert hus. Såsom Moses vårdade sig om Israel, så sörjde Riksdagsmannen för oss alla. — Föga rustad måste jag tidigt lämna mitt fädernehem. Här hos er lärde jag mig under dagens arbete att älska denna bygd, att bli vän med jorden, medan sten bröts ur marken och nya tegar vun-

nos för plogen. Och när arbetet på åker och äng avstannat, byggde husbonn vidare på den bristfälliga grund, som den kringvandrande skolemästaren under ett knappt års tid sökte lägga för min kunskap. Ni var min själasörjare, ni var min lärare, ni lät mig se ut i världen och gav mig kärlek till överhet och folk. Min tacksamhet och vördnad förbliver.

Jag är förvissad om att ni, mina vänner och kamrater här ikväll, understödjen mig i denna tacksamhet. Därför: Leve Riksdagsmannen och mor Hanna!

Alla tacka och taga farväl. Par efter par försvinner om gårdsknuten. Sist går Nils Månsson med armen om Ingars liv. De stanna då och då och blicka tysta ut över nejden. Riksdagsmannens stå kvar på trappan och se efter de bortdragande. Så gå de in och rigla dörren.

SCEN III.

Postiljonen.

Scen: Samma som föreg. Tid: En dag vid midsommartid 1810.
Personer: Postiljonen och riksdagsmannen Oluf Andersson.

Hornsignaler höras. En ridande postiljon med horn och väska spränger in på gården, håller in

framför trappan och blåser en signal. Oluf Andersson skyndar till.

Postiljonen: Guds fred, riksdagsman! Här ett brev från Lund.

O. A.: Från häradshövdingeämbetet — och därtill med fjäder i lacket! — Ah läs du det — mina ögon äro så skumma.

Postiljonen tager det av Olof Andersson öppnade brevet och läser:

Som Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofliga Götha Hovrätt för mig utfärdat förordnande att uti Frosta och Färs Häraders Domsaga förrätta val till fullmäktige af Bondeståndet vid den Urtima Riksdag som Kongl. Maj:t i Nåder påbjudit att hållas den 23 nästkommande Juli uti Rikets Hufvudstad Stockholm, så har jag, till ett sådant vals anställande af Kronoskatte- eller Frälseskatte-hemmansägare af allmogen uti nämnde Härader utsatt fredag den 29 i denna månad, då de emedlertid dertill utsedde sochne-fullmäktige eller Electorer från Frosta och Färs Härader böra klåckan Tio före middagen infinna sig å Tingstället i Hörby, för att icke allenast utnämna den som i sådant afseende äger deras förtroende, utan äfven överenskomma om arfvodet för blifvande Riksdags fullmäktigen, hvilket härmedelst till vederbörandes efterrättelse kungöres.

Lund den 18 Juni 1810

På Häradshöfdinge Embetets vägnar
Efter förordnande
N. T. Lindskog

Ovanstående delgives riksdagsmannen Oluf Andersson, Sjököp, varpå acten öfverbringas prosten Johan Georg Lieberath, Frenninge, för ljudelig uppläsning i Frenninge och Wollsjö Kyrkor Midsommardagen.

O. A.: Far då i frid, och tack skall du ha!

Postiljonen: Farväl, Riksdagsman! — (Rider ut av gården.)

SCEN IV.

Valförberedelser.

Scen: Samma som föregående. Tid: Tidigt på morgonen den 29 juni 1810.
Personer: Jon Olsson i Skärhus, riksdagsman Oluf Andersson.

Jon Olsson kommer åkande fram till gården. En pisksmäll.

J. O.: Oluf, Oooluf!! Har du inte krupit ur sänghalmen ännu?

O. A.: (sticker ut huvudet om föstret, ej fullt finklädd): Kommer genast. Kniven har krånglat förstår du.

J. O.: Jojomen..... så är det. En ryselig jämmer och gnisslan, när vi bönder nån gång skall skruda oss. (Sitter och gnolar en stund för sig själv).

O. A.: (kommer ut): Nejmen varför sitter du kvar på kärran? Kom av och bind hästen en stund!

J. O.: Nej du, här är inte tid! Vi ska vara i Hörby inför domaren klockan tio.

O. A.: Åja, till dess ha vi minst fyra timmar. Så nog är du ute i tid alltid. Seså, kom nu!

Jon Olsson stiger av. Vagnen köres åt sidan.

O. A.: Jag tror vi sitter här vid bordet. Kvinnfolken stökar just som bäst innomhus. Du skall väl ha dig en liten färdetår och en pipa rök. Vi kan behöva pratas vid en smula före valet. (Krus och långpipor sättas fram. Under tiden fortfar O. A. att tala) Ser du, denna riksdag kan komma att få för rike och folk vittgående och ödesdigra följder. Sedan vår nyvalde kronprins Carl August för jämt en månad sedan störtade av hästen på Kvidinge hed, står landet utan tronföljare. Jag har visserligen hört att en broder till honom skulle erbjudas Sveriges krona och att en ung löjtnant Mörner är sänd åstad för att höra Napoleons mening om saken. Men det har också sagts, att denne Mörner har annat i tankarna, då han ändå är i Frankrike. Det skulle bli en av Napoleons fältherrar, förstår du.

Jon Olsson drar ett kraftigt bloss: Oh så hemskt! — Nåja, du förstår, jag begriper inte riktigt det hela..... Nu kör vi!

O. A.: Sakta i backarna, Jon! Jag har inte kommit till slut.

J. O.: Skall du också tala om, när den där Carl August stoppade tobakspiporna till färsingeprästerna. Dem ha de väl ändå rökt slut på vid det här laget, så prästerna inte längre behöver an-

fäktas av den högfärden..... Nu kör vi! Vi kommer för sent!

O. A.: Aha, du har väl ändå varit i Hörby förrän i dag. — Nej ser du, saken är den, att denna riksdag kommer helt visst att kora den nye arvfurs-ten, vilken det nu blir. Och därför är det av vikt, att vi tänker oss för vem som vid ett sådant tillfälle skall föra talan i bondeståndet för Färs och Frosta.

J. O.: Det skall du naturligtvis.

O. A.: Nej, det är slut. Jag har övervägt saken och jag har bestämt mig för att ej åtaga mig omval. Jag ska stanna hemma.

J. O.: Ja då vet jag sannerligen ingen. Och de andra lär inte veta någon heller. Och ännu mindre skulle de kunna komma överens om vem det skulle bli. Jag vet ingen annan råd än vi få vara utan.

O. A.: Ahnej. Sådant har inte hänt sedan Karl XII:s regeringstid. Det vore f. ö. oss en ovärdig nesa, om Färs och Frosta bönder skulle tiga vid Landets allra viktigaste rådslut. Nej, en man skall vi ha, och därtill en som verkligen kan tala vårt mål så det klingar ljudeliga i bondeståndet. Och jag har mannen. Är ni andra rådlösa, så är jag icke ens rådvill. Vi skall till vår fullmäktige utse Nils Månsson i Skumparp.

J. O.: Din gamle dräng!?!

O. A.: Just han ja, och ingen annan.

J. O.: Ja men, han är ju bara en småbonde.

O. A.: Tro mej, kommer han bara dit, så blir han en bra mycket större bonde än både jag och Jon Olsson i Skärhus.

J. O.: Jojo, de kan va de. Men han är ju så ung, han är väl knappt ens de trettiofem.

O. A.: Nej låt så vara. Men ibland vänder tillvaron på sig så, att ungdom och visdom följas åt. Och jag försäkrar att det icke finnes en inom bondeståndet i Färs och Frosta som är mera förtrogen med riksdagsgöromålen och annat sådant än han. Vartenda protokoll, varenda handling från det offentliga livet, som varit i min hand, finns nu i hans huvud. Han är mer kunnig och skicklig än någon bland oss. — Han kommer för resten till Hörby i dag. Frenninge-borna ha redan förstått att det är gott gry i den unge åbon. Han blir deras elektor vid valet.

J. O.: Men vem skall vara elektorer för Långaröd, om du och jag ska sitta här hela förmiddagen.

O. A.: Nåså, då kör vi..... Men först, ge mig din hand; alltså avtalat.

J. O.: Avtalat.

Båda dricka, sätta piporna, stiga upp i vagnen och köra ut ur gården.

SCEN V.

En tidning kommer till Skumparp.

Scen: Gårdsinteriör från Nils Månssons gård.
Tid: En marsdag 1829.
Personer: Nils Månssons äldste son Ola, mor Ingar samt två byamän, Per Olsson och Sven Nilsson.

Ola håller på med något arbete vid några red-

skap, då Per Olsson och Sven Nilsson komma in på gården.

Per Olsson: Se godda, Ola. Jaså du är så där femtanfiffig av dig.

Ola: Ääh, vårbruket står ju snart för dörren och det är bäst att titta om litet av varje innan man får alltför bråtт om.

Per Olsson och *Sven Nilsson:* Ja visst de. (De sätta sig.)

Per Olsson: Ja, Nils Månsson är väl inte hemma kan ja tro.

Ola: Nej han är ju vid riksdagen.

Per Olsson och *Sven Nilsson:* Ja visst de.

Per Olsson: Men vädret är ju annars holians grant.

Sven Nilsson: Ja visst de.

Per Olsson (efter en stund): Det är kanske bäst du kallar på din mor, Ola.

Ola (lite efterhärmande): Ja visst de. (Kallar på mor Ingar, som kommer ut).

Per Olsson: Se godda, mor Ingar, — ja, Nils är ju inte hemma, hör jag.

Mor Ingar: Nej han är ju i Stockholm vid det här laget.

Per Olsson och *Sven Nilsson:* Ja visst de.

Mor Ingar: Är det ingenting som Ola eller jag kan klara opp, eftersom ni nu hade sådan farlig otur med att Nils fortfarande är borta?

Per Olsson: Jo se, det går säkert nästan lika så bra. — Det var ju så, att vi träfftes nere hos

handelsmannens, hos Johannes Broms i Frenninge by.

Sven Nilsson: Ja visst de ja; ja visst de.

Per Olsson: Och så hade Bromsen vatt i Lund och köpt hem..... Och så hade han hos den där handlingsmannen som säljer så faslit med sillafjärdingar till Bromsen fått en tidning.

Sven Nilsson: Ja visst de.

Per Olsson: Men nu va de ju så, att Ola just hade fått tidningen av Bromsen för att mor Ingar skulle få se allt det granna, där stod om Nils. Och så tänkte vi, att eftersom vi ändå hade träffts hos Bromsen och eftersom vi ändå va ute och gick, så kunde vi likaså gott gå hit om en taga och se om er i er ensamhet..... Och så kanske Ola ville läsa ett stycke ur den där tidningen för oss också.

Mor Ingar: Ja efter som det inte var något värre som tryckte, så gör han nog de. Ola, den ligger därinne i skänkaskåpet. (Ola går och kommer igen med tidningen).

Per Olsson: »Ja de vill si, vi ville ju så rysligt gärna höra vad där kunde stå om Nils i en sån där tidning».

Sven Nilsson: Ja visst de. (Bägge sätta sig till rätta och Ola läser).

»Sedan Färs och Frosta häraders fullmäktige i bondeståndet, Nils Månsson från Skumparp, under fem riksmöten varit sin hembygds betrodde, har han nu vid detta sjätte möte förvärvat sig en ovansklig lager genom att draga en frihetens lans gentemot indragningsmaktens våld över tryckfri-

heten i vårt fädernesland. Med stor framgång och mycket beaktande har han tidigare framträtt och kämpat för folkupplysningen, för handels- och näringsfrihet, för deras rätt, som bruka jorden, att också därav erhålla skälig lön för mödan och få möjligheter att kalla torvan sin egen tillhörighet. Men aldrig har han framstått såsom en sådan ljusets, rättens och frihetens riddersman, som då han den 26 sistlidne februari framhöll för sina bröder i ståndet indragningsmaktens vådor och farlige konsekvenser. Att återgiva detta tal i all sin klassiska renhet, sanning och enkelhet, att skildra föredragets rörande värma, talarens okonstlade värdighet, intrycket av en röst, av ett övertygelsens språk, som från representantens hjärta elektriskt träffade åhörarna: detta skulle mycket överstiga redaktionens förmåga. »Det är icke tidningar», sade han bland annat, »som höja eller nedsätta en människas värde, ty sådant beror av dess egna ädla eller oädla handlingssätt. Tidningsskrivare äro icke heller fruktansvärde för en redlig och ädel man. Stora bedrifter göra mannen stor. På detta sätt har vår Nådige Konung intagit ett rum bland världens störste män. Hans stora bedrifter som krigare höjde hans ära och tillvunno honom såsom fransk marskalk världens beundran. Huru illa och orätt hade det icke varit, om icke tidningarna förde underrättelser om allt detta ända till Sverige. En god regent fruktar icke och har icke något skäl att frukta tryckfriheten, utan högaktar den, och folket nyttjar den aldrig mot honom. Men må vi erinra

oss, huru det hos oss stod till för 20 år sedan. Om folkets röst fått genom tidningar fritt yttra sig, kanske hade då icke landets söner blivit så illa behandlade, icke en tredjedel av riket gått förlorat. De missbruk, vilke kunna genom tidningarna utövas, äro allt för obetydliga, mot det stora allmänna gagnet av desamma..... Då i världens begynnelse Gud skapade himmel och jord, sade han allra först »Warde ljus!» — ty han såg att ljuset var det första elementet och det varav människan hade största behov. Han, ljusets Fader, sände sin enfödde Son till människosläktets frälsning — och denne världens Frälsare sade till folket: Vandren i ljuset, medan I haven ljuset, att mörkret icke må omfatta Eder» — Vi hava hört att Konungen i Frankrike nyss sagt till sitt parlament: Jag haver lossat alla de band, som fjättrat tryckfriheten och hindrat upplysningen. Låtom oss själve icke hindra vår store Konung att lossa dessa band.» (Läsningen upphör).

Per Olsson: De var mig en baddare! Pågen te å läsa och faren te å snacka.

Mor Ingar: Åhja, nog är det trevligt alltid med folk som gör så gott de kan.

Per Olsson: Ja — tack ska ni ha — och gomidda me voss. (Båda avtåga).

Per Olsson: Sicken en Nils, sicken en Nils! Han är ju varre än prästen en juladasmaren.

Sven Nilsson: Ja visst de.

SCEN VI.

Hem från riksdagen.

Scen: Nils Månssons gård i Skumparp. Tid: Efter riksdagens slut 1829.
Personer: Mor Ingar, Ola och riksdagsman Nils Månsson.

Mor Ingar och Ola komma ut på gården.

Mor Ingar: I dag skulle ju far kunna vara här, efter beräkningen? Det är ju jämt tio dagar sedan de slutade i Stockholm.

Ola: Ahja, förr, när han inte fick ha mer än en häst för hemfärden, gick det oftast fortare att komma hem än nu, då han får ha två hästar både opp och ner.

Mor Ingar: Aja, men far har ju med åren fått så många vänner och bekanta i hela landet, det vet du ju, och alla vill ha fatt på honom, både i Stockholm och på vägen hem. Han skulle ju hälsa på hos en greve Hamilton, var det nu var, och en god vän till honom i bondeståndet hade bjudit honom hem om, då han for genom Småland.

Ola: Ja, det sägs att det är maktpåliggande att vara riksdagsman, men att vara riksdagsmannens äldste son hemma på gården, det har sina sidor, det med. (Går till sitt arbete).

Mor Ingar (ensam): Kanske riksdagsmannamoran också har ett litet kapitel för sig..... sin tomhet..... sin väntan och oro..... men också sin glädje. (Går in i huset men kommer igen då och då och spanar nedåt vägen).

En vagn med skjutskarl och dragen av två hästar kör upp på gården. I vagnen Nils Månsson. Några gammeldags koffertar äro spända på vagnen med remmar.

Mor Ingar (skyndar ut): Jaså du är här äntligen? Välkommen hem till oss, Nils!

N. M.: Jaha, här kommer »Skumpen» skumpandes..... Hur är det med er här hemma?

Mor Ingar: Ajomen, tackar som frågar. Pojkarna stå i med sitt och vi kvinnfolk med vårt.

N. M.: Ja visste jag inte att jag hade min Ingar här hemma, så skulle jag inte få en enda lugn stund bland finfolket och flärden i huvudstaden. (N. M. har under tiden stigit ur vagnen. Koffertarna ha tagits ner och lösas upp. Diverse kommer fram.)

N. M.: Ja du må tro att denna gången är jag försedd som en bättre västgötaknalle. Här ska du se (han ställer fram de två silverkannorna, några slevar och annan slöjddon samt en stor pappersstrut).

Mor Ingar: Oh du milde tid! Vilken härlighet, vilken stass!..... Vad betyder allt detta?

N. M.: Jo, för att börja med den största ögonfägnaden, ser du jag talade i ståndet angående tidningarna och tyckte de skulle få skriva om alla saker som lyster och intresserar, skriva såsom det var, utan någon inblandning av Kungl. Hovcansleren.....

Mor Ingar: Vad är det för något?

N. M.: Ah ja, det kan i detta sammanhang göra detsamma. Men så tyckte en del vid riksdagen pre-

cis detsamma som jag. Och då var där en del, det var överstelöjtnant Hjerta, grevarna Spens och Hamilton och en del andra, som ställde till med en dundrande fest, där var över 200 personer, och kan du tänka dig, de skojarna hade samlat ihop pengar och köpt desse här pjäserna, som jag skulle ha som minne. Jaja, dä är två stycken. Den ena, sa de, du skulle ha, och ja svara dem, att det hade du ärligen förtjänt..... Titta du, sådana konstförfarna händer, som här har varit framme. Den här, ser du, den avbildar Jeftas dotter, du vet hon i Domareboken, som av sin fader blev offrad till tack för segern över Ammons barn. Och denna kannan, den lär konung Karl XI en gång ha skänkt till en ung bonddräng, som räddade kungens liv. Kungen var på björnjakt och en vild best hade blivit störd i sitt ide och rusade under raseri mot den ensamme kungen. Bonddrängen såg kungens farliga belägenhet och störtade fram för att fälla björnen. Kungen ropade, att om pojken lyckades fälla björnen skulle han göra honom till officer, såvida han kunde läsa och skriva. Drängen lät sig icke störas, utan medan han fullföljde sitt värv som björnens baneman, svarade han: »Kan läsa och skriva». Och se här du, här står det just på hans mössa: »Kan läsa och skriva»? — Där ser du mor huru dessa färdigheter och kunskaper hava varit människor till ovärderlig hugnad och hjälp i alla tider.

Mor Ingar: Du gör mig alldeles förbryllad, Nils.

N. M.: Nådå, då få vi hålla oss till mera praktiska ting, medan du hämtar dig. Dessa här (visar fram träslöjden) fick jag av några knallar, som mötte mig på gatan i Stockholm. De hade hört talas om, att jag i riksmötet förfäktat att alla som idkade hemslöjd av något slag skulle fritt och otvunget av alla pålagor få avyttra sina alster varhelst de ville och kunde inom landet. Det var självklart att detta passade dem..... och deras skedar torde passa dig.

Mor Ingar: Ja det var det bästa av allt ihop, för Sven och Lasse klaga jämt över att de snart ha inte mer än skaftet kvar, hela skedbladen är uppätna.

N. M.: Jojo, matfriskheten är vidhänglig förstår jag..... Men ser du här..... (Slänger upp en stoppad penningpung på bordet.) Gissa vad den innehåller. 243 riksdaler banco!

Mor Ingar: Du menar väl inte att det är dina pengar!

N. M.: Jo visst är det mina.

Mor Ingar: Nils, hur har du fått alla dem? Det är väl inte orätt förfång? Du har väl inte sålt dig, tagit mutor och bestickning, — judassold för att förråda rätten och sanningen??

N. M.: Ingar, sällan har du varit mig så kär, som just då dessa ord gå över dina läppar..... Nej, Ingar, förr skall du följa mig vid tiggarstaven än jag skulle göra mig skyldig till något slikt. Många nog äro de som svika sin övertygelse för corruptionens besmittelser. Aldrig skall jag bringa sådan nesa och vanära hem till dig..... Nej ser du, jag

sade de där herrarna, som så villigt kommo samman till middagen, som f. ö. kostade 8 riksdaler banco: »Låt hellre bli att festa för »gamle, godmodige Skumpen» och förhjälp mig i dess ställe att bygga ett skolhus för barnen i min hemsocken». Då blevo de liksom mollucka, och det dröjde inte länge förrän denna summa överräcktes åt mig, åstadkommen genom insamling. Vad jag själv erhåller av häradena för mina omkostnader, 66 riksdaler och 32 skilling, skall jag skjuta därtill. Det blir över 300 riksdaler, så snart är korsvirkeshuset därnere vid andrarumsvägen i kyrkobyn en fast centralskola för Frenninge socken..... Och här, titta (tager fram fem buteljer vin). Här är äkta druvans saft från söderns solmättade länder.

Mor Ingar: Nog kunde du försakat sådan fåfänglighet och kräsenhet på din väg till torftigheten hos oss här hemma.

N. M.: Ja nog kunde jag, och har också så gjort, Men då min påkomna sjuklighet blev bekant för H. M:jt konung Karl XIV Johan, sände han en dag en lakej till min bostad, vilken överbringade tolv buteljer av sammanlagt fyra olika, de mest utsökta viner, med vilka jag skulle mig vederkvicka, samt lät säga, att hans livmedikus och ingen annan skulle övervaka mitt tillfrisknande..... Och nu har jag sparat dessa för att avnjuta dem här hemma med er och mina vänner..... Så på övermorgon, om du så vill, så samlar vi här några av sockenmännen. Vi tar väl Broms och Johan Nilsson och Jöns Andersson och Anders Mårtensson på N:o 6

och klockare Hallengren och Mårten Andersson i Molleröd, bägge kyrkovärdarna Sven Månsson i Hårderup och Måns Mårtensson i Vallarum och så Nämndeman Anders Nilsson i Molleröd. Ja vi få väl inte glömma Per Olsson och Sven Nilsson kan jag tro och inte corpral Neij heller. Det blev en hel del nya bestyr för dig, Ingar, men här skall du också få något nytt, som du aldrig sett eller smakat?

Mor Ingar: Vad i all världen kan de vara?

N. M.: Jo du, det är kaffe de, förstår du. De ska vi koka till gubbarna så också de få något nytt till livs.

Mor Ingar: Ja det är då för väl att det icke är riksdag varje vecka, för då hade jag blivit rent av klomsed i huvudet var gång du kom hem med alla dina nymodigheter ute från den stora världen.

SCEN VII.

Skumpen gör gille.

Scen: Nils Månssons gård. Tid: Någon gång år 1829.

Personer: Nils Månsson och Ingar samt de inbjudna byamännen.

Nils Månsson med sina gäster kommer ut ur stugan.

N. M.: Jaha, varen så goda, govänner, och slå er ner. Vi ska väl se om vi inte kan få lite varmt

vatten till romen. Och så är här tobak, och pipor med, så långt de räcker. Här är visst bier för den som är törstig.

Mannarna taga plats, skåla och prata. Piporna tändas. Klockare Hallengren tisslar och ordnar.

N. M.: Nå Hallengren, du gamle klockarefilur, vad är det du nu har för dig igen? Håller du på att värva lantvärnister till försvar för din helgonskyld? Nej du, jag skall allt låta dina tunnor och skäppor och din påskamat vara orörda, i kväll åtminstone. Men hur det blir på stämman, då skolmästarelönen ska ordnas, det svarar jag inte för.

Klockaren: Lugna dig lite Nils, lugna dej, så ska du se.

Hallengren får så småningom upp gubbarna, ordnar dem beställsamt, ger dem tonen och prövar dem på åtskilliga vis, varpå alla klämma i:

Anden i gruset,
Svept och från himmelen skild
Är dock av ljuset,
Frihet och sanning en bild.

Frias skall fången,
Brinna skall gnistan, som väcks.
En gång uppgången
Solen i molnen ej släcks.

Ho mäktar stanna
Visarn på seklernas ur?

Fram skall det sanna
Seger är ljusets natur.

Därför av tiden
Rättvist Din hyllning Du tar
Du som i striden
Ljus till ditt sköldmärke har.

Här utav vänner
Mottag den kärlek Du vann!
Vem Dig ej känner
Ärans och sanningens man!

Nämndemannen tar till orda: Med dessa enkla ord och toner, för visso icke för dig okända, vilja vi bringa dig vår hyllning och vårt tack, då du nu återkommer till fädernebygden. Särskilt vilja vi tacka dig för allt vad du gjort för oss, jordens söner och döttrar. Vi Sveriges bönder ha genom din insats blivit tryggare på den älskade torvan och vår mödas svett har hugnats med en drägligare bärgning. Du har kämpat för att även den minsta hemmanslott skulle kunna friköpas och ägas av sin brukare. Genom ditt yrkande i riksdagen öppnade ständerna Malmö Discont så att rikets tillgångar genom lån även kunde komma oss till godo, vi som bo långt från huvudstaden. Och tack vare dig föll något av uppköparens orimliga vinst även i bondens tomma och valkiga hand.

N. M.: Tack, hjärtligt tack allesamman! Ni gör allt för mycket väsen av mig och min ringa gär-

ning. Det är gott för mig att ha hemma hos er och att just ni vill taga emot mig som eder egen. Och nu bröder, låt oss alla dricka Kungens vin ur riksdagens kannor. En skål för Konung, folk och fädernesland!

N. M. och nämndemannen taga var sin kanna. Dessa gå ur hand i hand på vardera sidan av bordet, medan skålen drickes stående.

Klockaren kommer fram till N. M.

Klockaren (förtroligt till N. M.): Ja se sången gick ju inte riktigt såsom jag ville. Där är ju somliga, t. ex. Broms och Sven Nilsson, som inte riktigt förstår sig på sång. Får de en ton av mej, så håller de på med den hela tiden. De begriper inte, att man måste ta både däroppe och därnere om vartannat, om det skall bli någon harmoni. Jag har sagt till dem mångfaldiga gånger: Ta lita däroppe och ömsom därnere, men det hjälper inte.

N. M.: Ah seså Hallengren, du är så van att gå med hoven. Men tag du nu ditt krus, antingen däroppe eller därnere, eller om vartannat — och tack ska du ha! Men hör ni, govänner, här sitter jag som om jag hade blivit underkänd i provet av klockaren, medan ni sväva hän på tonernas vingar. Tror ni inte jag också kan kvintilera en ton (sjunger)

Jag stammar från en gammal ätt,
Som rödjat vilda skogar,
Som brutit sten, gjort marken slätt
Och nyttjat sina plogar.
Den fruktat Gud och vördat lag,

Vad gott den gjort till dommedag
Skall giva frukt av många slag
Åt Svea folk och landet.

Min fader var en ärlig man
Och flitig hela dagen
Gott mod och styrka hade han
Att ta en skälm i kragen.
Hans tro var den att Gud är god,
Att flit och dygd ge glättigt mod,
Att man bör offra liv och blod
För kära fosterjorden.

Mitt hus är byggt på egen grund
Samt ock för egna fyrkar.
Min dörr är öppen varje stund
För den som ordet dyrkar.
Vid denna skog, på denna slätt
Jag brukar harv och plog och spett
Jag ger min skatt, gör allom rätt
Och egna torvan plöjer.

Min vadmalströja man belér,
Så grov och illavuren.
Men blott att värme hon mig ger
Och blir med ära buren,
Hon är mig kär, ty till dess våd
Min dotter spunnit varje tråd
Och med min hustrus hjälp och råd
Är hon båd sydd och skuren.

Min hustru är mig evigt kär
Fast ingen skönhet mera.
Stor omsorg hon om huset bär
Och det är husets ära.
Det vore otacksamt av mig,
Min gumma, om jag glömde dig
Du raska söner skänkte mig
Och döttrar i all ära.

De rikas vin och kräslighet
Min hälsa nog försvagat.
Min mat är smaklig, när jag vet
Min hustru själv den lagat.
Jag älskar aldrig sus och dus
Men bjuder varje gäst mitt krus.
Och aldrig någon från mitt hus
Har kunnat gått och klagat.

Alla om varandra: Bravo Nils, bravo!

Nämndeman: Du är ju en hejdundrandes både skald och sångare.

Per Olsson: Sicken en Nels! Ja sicken en Nels!

Sven Nilsson: Ja ja. Javisst de.

Corpral Neij: Nels, låna mej din bössa och kom me mej ud om gåren, får ved du Nels, här är rapphöns ude ve ditt klöversticke. Så vi kan gott skjuda tålltre.

N. M.: Hör på den! Vi får kanske matsedeln till sexan utökad med rapphönsstek. Ja jag ska gå in och ta bössan..... Här är den, men akta dej med

den! För den går o skjuda me. Och för resten e den laddad.

Båda gå nedåt fältet. De övriga följa under stigande munterhet deras förehavande.

Corpral Neij: Nu lägger ja mej här ve videbusken, så kan du, Nels, gå lid ing på sticked å schasa dom hid.

N. M. (går utåt fältet, schasar och säger högt): Ajten jer, små hönor, för den rälie karen bagom videbusken. Han både supper och slåss och ljyver — och di sir ad han prylar sin kvinga mä —

Corpral Neij: Ha e de du sir, Nels?!

N. M.: Ah! ja kan väl inte si nåd annat än vad sant e te mina höns, å di trodde mej ju osse, for di gick ju å gömde se, varevelia en. (Allmän munterhet). Men kom nu här, Neij, så dricker vi på vår jaktlycka..... Sen, mannar, ska ni snart få pröva på en nyhet. Jag hade med mej hem från Stockholm lite kaffe. Det har ni väl aldrig druckit förr, men jag tror att de snart ska ha det färdigt.

Corpral Neij (som ej riktigt kan glömma förargelsen): Aja, se den huvudstaden, den är då bara till för flärd och fåfänglighet. Jag är glad och tacksam att jag hittills sluppit att bli riksdagsman. Det skapar bara högfärd.

N. M.: Ja det är hugnesamt med glada och tacksamma människor. Jag har alltid både varit glad och tacksam, till och med stolt över att vid riksmötena få föra talan för bönderna i Färs och Frosta. Men högfärdig, nej, jag tager den Högste till mitt vittne. — Ser Ni mannar, när jag var liten parvel, då var här en riksdagsman, hos vilken

konung Adolf Fredrik en gång skulle gästa, då han for mellan Hörby och Östraby gästgivaregård. Mannen var mycket rik, men då hans hus saknade mattor, klädde han golvet med specieriksdalrar. Kungen förargade sig över denna plumpa högfärd, vände i dörren och for vidare. Senare såg jag flere gånger den förut så rike mannen komma till min far i Starrarp och tigga korn. Allt hade gått honom ur händerna, tack vare hans högmod. Men vid tiggarpåsen hade högfärden försvunnit. Nej, mina vänner, har någon slagit fram till mig om orätt vinning eller har jag fruktat att högfärdsdjävulen skulle anfäkta min själ, då har jag alltid skyndat mig att tänka på Gud och korntiggaren..... Men nu, nu måtte väl kaffet vara kokt. (Ropar in) Ingar, Ingar..... hur går det med ditt kaffe.

Mor Ingar (kommer ut, högst bekymrad): Ja Nels, ja förstår mej rakt inte på den här sortens bönor, för ja la dom i grydan redan i mares och de har stått på fyren hela dan och ändå varken spricker di eller jämnar si; di e hårda som sten.

N. M.: Ack, ack, då har jag ju inte talat om att de ska först brännas på pannejärnet och sen malas i grynkvarnen.

Ingar: Nej inte ett ord har du sagt om det, varken det ena eller andra.

Nämndemannen: (medan alla småmysa lite besviket): Ja får vi då inte smaka dem, så kan vi väl få gå ut i köket och titta på de där konstige bönorna.

Corpral Neij: Manöver! Formering på ett led! (Alla tåga ut i köket.)

SCEN VIII.

Det goda som jag vill.....

Scen: Nils Månssons gård. Tid: Sommaren 1833.
Personer: Riksdagsman Nils Månsson och kyrkoherde Peter Wieselgren, Västerstad.

Nils Månsson går på gården. Wieselgren kommer upp på gårdsplanen.

W.: Guds fred, Nils!

N. M.: Guds fred! Nej se är det du, Peter. Det var sannerligen ett kärt besök. Sätt dig ned ett slag. Inte har du gått tillfots ända från Västerstad?

W.: Åhnej, min dräng håller ute på vägen. Jag är ute och bekantar mig med mina nya ämbetsbröder i Färs och just nu på väg till Rothstein i Frenninge, och då jag kom vägen förbi, ville jag icke försumma tillfället att hälsa på dig också.

N. M. (eftersinnande): Jaa, du gjorde väl i att du icke for min dörr förbi.

W.: Ja, det är skönt att färdas en sådan dag. Solen lyser en ända in i själen.

N. M.: Icke in i min själ, Peter. Där råder stort mörker. Större måhända i dag än på länge. — Och då jag såg dig, föll det mig in, om denna svarta skepnad var sänd att bringa mig ljus.

W.: Icke skall väl den tala så, som själv har namn av ljuset.

N. M.: Plåga mig icke med det! Ingen vet bättre

än jag själv huru detta oförtjänta hedersnamn slår mig i ansiktet och sargar mig i själen. Jag..... »Ljusets bonde»! Ack, Peter, om du visste mina anfäktelser: (Undertryckt gråt)..... Hörde du mig inte härom natten. Jag såg ljus i ditt fönster, då jag kom vägen fram efter att ha varit på Malmö Discont. Du ville kanske inte höra, då jag stod därutanför och ropade på dig. Du trodde måhända att »Skumpen» endast raljerade. Nej, du, jag kom för att ärligt säga dig, att jag varit svag nog att bryta mitt löfte. — Åter jublade en satanisk röst emot mig, medan vagnshjulen knarrade framåt i natten: »Du förtappade och fördömda människa». Som en domare ha de följt mig sedan min ungdoms tid. Jag avsöndrade mig från mina gelikars umgänge och när jag hade ledigt från arbetet, läste jag än i bibeln och än i mitt eget hjärta och jag fann, att de skrifterna ej stämde överens, åtminstone ej mer än ett original och en mycket felaktig avskrift. Gärna har jag gått till Guds hus och ofta där begråtit min syndfullhet, ty de unge prästerna predika dygdens förtjänst och de äldre om Kristi förtjänst — men jag känner med mig att jag äger föga av både dygd och Kristus. — Gärna har jag velat göra mina likar gott — men min stora sorg i unga år var min fattigdom, som gjorde att jag snarare behövde andras godhet. Och senare, då jag blivit äldre, så vet du huru umgänget med människor när och fjärran tagit mig alltmer i sitt våld. Mycken gästfrihet har jag njutit och själv har jag velat bevisa var man gästfrihet. Men till

min stora vånda har jag bemärkt huru jag snärjts och blivit fången och icke är den Guds avbild vartill han skapat varje människa. Ack, ack..... ljusets bonde kämpar fåfängt med sitt eget mörker.

W.: Har du icke tänkt på, Nils, att han som var ljuset själv, hade en svårare kamp med mörkret än någon annan. Den stund kom, då han sade: Nu råder mörkrets makt. — Är det icke så att de som vilja ljuset, måste genomgå mörkrets hela vånda. Värre vore för dig, om du icke såg hur fienden ansätter dig, om du gåve dig till tåls med mörkret. Du har en hård kamp, Nils, och du och jag ha ofta haft svårt att sämjas om hur den skall föras.

N. M.: Det goda som jag vill det gör jag icke, utan det onda som jag icke vill det gör jag. Ty jag haver lust till Guds lag efter den invärtes människan. Men jag ser en annan lag i mina lemmar, som strider emot den lag som i min håg är.

W.: Ja, så säger den gudsmannen Paulus, och även du kan ha skäl att med honom så klaga. Men striden står icke för nederlagets skull — utan för segerns. Du skall slita dina fjättrar, du skall nederslå fienden!

N. M.: Jag har icke nog kraft därtill.

W.: Jo även du skall instämma med den helige Paulus: »Gudi vare tack, som oss segern givit haver genom vår Herra Jesum Christum.»

N. M.: (reser sig efter en stund, tager Wieselgrens hand): Gudi vare tack!

Båda följas in i stugan.

SCEN IX

Söndagsmorgon.

Scen: Nils Månssons gård i Skumparp. Tid: Söndagen den 6 oktober 1833.
Personer: Nils Månsson, mor Ingar, två barn.

Nils Månsson kommer ut söndagsklädd. På bröstet tre medaljer, en silver, två guld, psalmboken i handen och kappan över armen, i den andra handen sin käpp (såsom statyn). Mor Ingar följer honom ut och stannar innanför halvdörren.

Mor Ingar: Jamen Nils, jag säger till en av pojkarna, så kan de köra för dig. Det blir för drygt för dig att gå ända fram till Frenninge. Och i dag får du inte vara trött. Det är ju din stora dag, det vet du ju.

N. M.: Nej, jag vill gå till fots. Jag skall njuta av den blida höstsolens strålar, jag vill höra den sista fågelsången och se blommorna vid dikeskanten och räkna de skylar, som ännu är kvar på fälten, medan klockorna ringa i Frenninge kyrka. Sådant betyder nånting för den som själv snart vitnar till skörd..... kanske ännu mer än att i ungdomlig kraft stå och buga för en biskop eller kämpa en stämmodebatt med socknemännen..... Kärna i axen..... eller tomma ax, därpå beror det till sist, du Ingar.

N. M.: vandrar. Mor Ingar står i halvdörren och vinkar farväl. Han stannar då och då i position som statyn.....

Två barn, en gosse och en flicka, kommer honom till mötes. De hälsa blygt. Flickan räcker fram några vilda höstblommor.

Flickan: Vill Riksdagsmannen ha de här blommorna?

N. M.: Tack ska ni ha, kära barn. Tack, tack..... Vad heter du, tösen min?

Flickan: Maria.

N. M.: Och du, min påg?

Gossen: Per..... Per Nilsson, Starrarp.

N. M.: Det var värre besked, det. Vems barn är ni då?

Gossen: Nils Erlandssons.

N. M.: Åja, javisst..... Ja, det var sannerligen kära blommor..... Farväl med er, govänner. Barnen och Nils Månsson fortsätta var på sitt håll ut ur scenen.

SCEN X.

Skolpolitik.

Scen: På väg till kyrkan. Tid: Söndagen den 6 oktober 1833.
Personer: Kyrkfolk, bland dem några män och kvinnor, ett par drängar. Dessutom kyrkovärd Jöns Andersson, klockare Hallengren, korpralen skolemästaren Per Neij, hemmansäg. Nils Erlandsson, handelsman Joh. Broms samt slutligen Nils Månsson och biskopen Wilh. Faxe.

Några kyrkoklädda mannar, följda av sina hustrur, komma vandrande under samtal:

En av kvinnorna: Se va folk där kommer till kyrkan i dag. De riktigt myllrar som i en myrstack på hela kyrkbacken.

En av männen: Jaa så är det väl också något särdeles märkeligt. Det är minsann inte var dag vi ha så fin främmande i Frenninge som självaste biskopen.

En annan av männen: Det säges att det är inte så mycket för att inspektera Rothstein eller hans pastorer, som biskopen ordnat med det här. Det ska vara riksdagsmannen som har det ihop med den där prosten Eurenius i Öved. Han har ju själv varit här flera gånger för att få det som riksdagsmannen vill, men han har ju inte fått bukt med sockenmännen, så nu när han inte själv rår med oss har han tagit hit biskopen för att bussa honom på oss och ordna skolan.

En av kvinnorna: Ja jag säger då det! Det är på världens sista tid. Så mycket väsen för att barnen skall läsa i bok. Högfärdsanden rasar och Beelsebub är lös med all fåfänglighetens besmittelse.

En av männen: Men jag kan aldrig tro att något så farligt är å färde. Riksdagsmannen har alltid varit oss åboar och torpare till hjälp. Så är här något galet, så kommer det inte från honom. Det måtte då övedsprosten och biskopen kokt ihop på egen hand.

En av kvinnorna: Är det inte galet nog! Nu ska man inte få ha barnen hemma till hjälp vare sig i hus eller på äng. De ska ränna till en skolemästare dagen i ända.

En annan av kvinnorna: Ock inte nog med det! Man ska behöva klä ut dem hela flocken, kamma och tvätta dem och skaffa träsko till var evelia en. Högfärd och fåfänglighet måste bli skörden av en sådan sådd.

En av männen: Nu ska vi gå upp till Herrens hus och låta alla världsliga omsorger fara. (De försvinna.)

Från motsatt håll kommer klockare Hallengren och kyrkovärd Jöns Andersson.

Klockare Hallengren: Nå vad säger kyrkovärden? Skall de få välta kyrkan alldeles för detta spektaklets skull?!

Kyrkovärden: Åja, din plats i klockarebänken har du väl kvar. Där lär ingen tränga sig för nära dig, när du häver upp din stämma.

Klockaren: Ja ska säga dig, att det är lagom upplyftande att vara klockare en sådan dag, då man vet att bänkarna äro överfulla av hög och låg, som bara kommit dit för att vara med om att rycka från en annan stackare hälften av årsinkomsten för att slänga den i gapet på skolemästaren. — Där kommer korpral Neij och Nils Erlandsson. Vi ska höra vad de säga om saken.

Korpral Neij: Goddag olycksbroder! Är det inte upprörande vilka planer som smidas gentemot vårt samhällsgagneliga verk. Till tack för vår möda ska

jag utestängas från min läraregärning och du skall hädanefter sjunga för halva lönen.

Klockaren: Ja blir det så, så sannerligen hoppar jag över varannan rad. Den får han sjunga som skall ha hälften av min helgonskyld.

Nils Erlandsson: Vi i Starrarp och Vallarum och de andra byarna ska inte påläggas kostnader för att Frenningeborna och riksdagsmannen ska ståta med en skola och sådana nymodigheter. Det blir för långt för oss att skicka barnen dit. Vi ordna våra förhållanden själva och på det gamla sättet.

Korpral Neij: Ja just så, på det gamla sättet. Jag ska gärna sträcka min villighet att gå omkring i gårdarna som förut.

Handelsman Broms (har slutit sig till sällskapet och infaller): Ja visst det, och dricka brännvin och spela kille och berätta historier — på det gamla sättet.

Korpral Neij: Jag tänker inte på mig själv — utan på de små oskyldiga barnen. Varför skall de plågas så, änskönt de intet ont gjort haver? Varför skall de träla dessa långa vägar? För att så överlåtas i vilt främmande händer, långt från en huld far och mor? Har ni inte tänkt på vilken fara det är att samla alla dessa barn på en plats. Tänk bara på om elden kommer lös! Och hur mycket kan icke hända dem ute på vilsne vägar och stigar? Och kläderna sedan, och maten! Nog är det behändigare, att de lära livets visdom vid hemmets lugna härd, där jag varsamt för dem öppnar kunskapens bländande portar.

Flera ha kommit till. Någon har vandrat vidare, men de flesta stanna och lyssna under bifall till korpral Neij.

Nils Erlandsson: Ja denna allt framskridande upplysning kan inte leda till annat än till gudsförgätenhet och uppror mot kung och fädernesland. Och hur skall det gå att få drängar och torpare att uträtta sina sysslor, då de hellre köpa sig böcker och förnöja sig med läsning.

Ett par drängar: Ja arme den, som hädanefter skall stå till svars på husförhören. Blir det sådana skolor, så får man bry huvudet, både natt och dag.

Kyrkovärden: Låt vara att skolan inte vore så oäven, och för övrigt fick ni i de andra byarna icke längre till skolan än många av oss frenningebor efter enskiftet. Men jag undrar vem som skall hålla anstalten i skick och vem som skall bekosta dess utvidgning, när det börjar komma barn från alla håll. Då lär Nils Månssons korsvirkeshus inte räcka till. Så få vi en dryg pålaga för all framtid bara för »Skumpens» skull.

Korpral Neij: Ja inte skall vi låta oss dragas vid näsan en sådan dag som denna, vare sig av biskopar eller riksdagsmän. Vi ska säga vår mening och stå eniga som en man. Och biskopen skall få ge oss rätt.

Handl. Broms: Om vad ska vi enas? Om ditt snyltande i gårdarna och socknens efterblivenhet? Och vad Hallengren beträffar så är hans rätt efter kyrkolagen icke bara att uppbära helgonskyld utan

också att sörja för barnens undervisning. Huru detta står till skall för visso också biskopen inom kort ha funderat ut.

En av männen: Jo vi ska framföra vår sak inför biskopen. Och det skall Neij göra. Han är lärd och har talets gåva.

Korpral Neij: Eftersom ni vill, så ska ni också se att Neij inte sviker.

En av männen: Ja tiger du, så ska vi ropa upp dig, så det hörs.

Biskopen och Nils Månsson komma vandrande under samspråk. Alla tysta på varandra och vika åt sidan. Nils Månsson tar de närmast stående i hand, nickar och hälsar åt alla håll, får se Nils Erlandsson, räcker honom några av blommorna och säger: Här är en hälsning från dina glyttar, Per och Maria.

Biskopen: Guds fred, gott folk! Så låt oss då träda in i Herrens hus.

Det ringer samman och biskopen, Nils Månsson och de andra vandra mot kyrkan.

SCEN XI.

Inför H. H. Biskopen.

Scen: Ett avsnitt av kyrkans interiör. Tid: Visitationsstämman söndagen den 6 oktober 1833.

På långbänkarna sitta kyrkfolk, mestadels män,

kvinnorna för sig. Klockare Hallengren står i klockarebänken.

Alla sjunga (Sv. ps. 306 v. 4—5):

Men om vår själ ej lyftes fri
till det som evigt bliver
en vansklig gröda bärga vi
av allt vad tiden giver
Förlorat är
allt det besvär
som grävs i jorden neder,
den lycka lek
den visdom svek,
som oss ej högre leder.

Ack lär oss, Gud, med fröjd och flit
Ditt rike först att söka
upplyfta våra hjärtan dit
och där vårt goda öka
Att vi må se
i väl och ve
Ditt ljus alltmera dagas
och sist med frid
till evig tid
i dina hyddor tagas.

Klockaren är synbarligen nervös. Nils Månsson blir under sången gripen och rörd. — Biskopen står vid det lilla bordet framför bänkarna. Efter sången fortsätter han de redan påbegynta förhandlingarna:

Biskopen: Ett ärende, som ligger mig varmt om hjärtat näst efter de ting, som röra församlingsherdens vård om själarna, varom vi nu med varandra samtalat, är den allmänna upplysningen i församlingarna och synnerligast menighetens och framför allt barnens och de ungas insikter i det som hörer till vår salighetslära. Jag har med stort intresse men med allt mer stigande smärta tagit del av barnens trosinsikter och kunskapsfärdigheter. Det har bedrövat mitt hjärta, att nödgas bliva varse, huru många av dem icke förmått redogöra för de enklaste huvudstyckena i såväl trosläran som den Heliga Skrifts utsagor. Ja flera besitta knappast någon färdighet alls i förmågan att läsa i bok, ännu mindre att fatta det förelästa. Att skrivkunnigheten och övriga kunskapsmått ligga därefter i skröplighet visar blott att en annorlunda ordning är av nöden. — Genom häradsprosten Eurenius har jag låtit mig berätta om de strider och tvistigheter, som i Frenninge församling hållit frågan om undervisningsväsendet tillbaka och förlamat dess utveckling under flera år. Jag vill därför enträget uppmana eder, församlade sockenåboar, att i dag söka se förbi de skiljaktigheter, som hittills fördunklat eder förmåga att klart blicka mot framtiden, och i frid och sämja, såsom det anstår en kristelig församling, fatta ett för efterkommande släkten välsignelsebringande beslut. Eder egen betrodde riksdagsman under många år bär denna omsorg trofast på sitt hjärta. Må han yppa vad han vill till saken andraga:

Nils Månsson: Ers Högvördighet, Herr Doctor och Biskop! Jag tackar för den välvilja och ynnest, som bereder mig tillfälle att tala i denna sak. — Om bristerna i den hittills brukliga barnundervisningen är jag fullt övertygad. Själv har jag ofta fått vidkännas huru påkostande det varit att nödgas sakna erforderliga kunskaper, då man med bästa vilja att gagna, ofta förfelar i sina syften. Att till städernas skolor sända sina barn är för bonden allt för kostsamt. Under de kvartssekel, som jag så nära varit Färs och Frostas befullmäktige i bondeståndet, har jag vid varje givet tillfälle sökt åvägabringa beslut i riksdagen, som kunde föra fram mot en allmän och bättre folkundervisning. Lika innerligt har jag i många år åstundat och önskat en verklig skolinrättning i min hemsocken. Genom givmilda vänners tillskyndelse överbringades mig 1829 i Stockholm en summa å 243 Riksdaler 16 skilling att användas för detta ändamål. Ehuru själv mindre bemedlad och omgiven av många barn har jag tillskjutit av egna medel vad jag förmått. Redan år 1830 gladde mig mina gelikar, sockenåboarna, att i samfälld enighet besluta om att vid då företaget enskifte i Frenninge kyrkoby avskilja jordområde samt besluta om att å detsamma uppföra en skolbyggnad. Men inbördes kiv och egoistiska hänsyn bland socknemännen och mellan byarna, men även beskäftiga pastorer i ovist nit, hava sönderslitit den samförståndskänsla, som då var rådande, varför av beslutet blev intet. För de medel jag lyckats samman-

bringa inköpte jag då förliden vinter ett i Frenninge by stående hus av korsvirke med tegelväggar under halmtak. Min önskan och avsikt är att en därtill kunnig och skickelig skolemästare skulle anställas att medelst växelundervisning efter Bell Lancasterska metoden bibringa nödig Kristendomskunskap och andra nyttiga färdigheter. — Och då anordnandet härav överstiger min förmåga, har jag hemställt, att socknen måtte åtaga sig omsorgen härom. — De många sockenstämmor och sammankomster, som häröver ordat och beslutat, mot vilka beslut såväl jag å min sida som mina motståndare å sin anfört besvär hos Högvördiga Domkapitlet, gittar jag icke här referera. Jag vädjar blott till mina medsocknes att i dag se bort därifrån. Har jag å min sida ofta misstagit mig, då låg bristen i min insikt och ej i viljan. Låtom oss föranstalta, att de ambulatoriska skolornas tid ändas och ett bättre, efter tidens och ortens krav svarande skolsystem, kommer å bane till det nya släktets fromma.

Qvartérmästare Lindell: Herr Doctor och Biskop!

Biskopen: Qvartérmästare Lindell å Vollsjögård!

Lindell: I tacksamhet för de tjänster, som riksdagsman Nils Månsson gjort orten och dessutom av personlig aktning och vänskap för honom vill jag öka skolans tillgångar med 10 Riksdaler Banco och dessutom söka att även från Wollsjö utverka någon hjälp.

Biskopen: Handelsmannen Johannes Broms, Frenninge!

Broms: Väl behjärtande den hårda kamp, som ofta illa lönad, Nils Månsson kämpat för skolväsendet i vår socken vill jag giva mitt stöd tillkänna såtillvida, att jag årligen under den tid jag bor i Frenninge och något mitt barn i dess skola undervisas till dess underhåll lämnar 10 riksdaler Rgsd eller 20 Riksdaler, om en skickelig lärare där bliver antagen. Ävenså vill jag för det hemman i Hårderups by, varav jag är arrendator, ingå som delägare i samma skola, mot att jag befrias från varje delaktighet i de skolärenden som bland Hårderups byamän kan uppstå.

Biskopen: Hemmansägare Nils Erlandsson, Starrarp!

Erlandsson: Jag ber bestämt få understryka, att inga byar förutom Frenninge har någon tjänstaktighet av denna skola. Vi vilja fortsätta att sörja för våra barns undervisning som tillförne. Så har Hårderup lejt avskedade dragonen S. Qvist, Vallarum hemmansägaren Per Torkelsson och Starrarp korpralen Per Neij att handleda barnens undervisning i ömsom en, ömsom en annan av gårdarna. Och skulle vi tvingas att övergå till annat system, vilja vi själva handhava den sakens ordnande. — Riksdagsmannen har givit oss ett hus, men därmed är icke skolans utgifter bragta ur världen. Och vilka anspråk han själv ställer på inrättningen en gång i framtiden är oss obekant.

Biskopen: Riksdagsmannen har ordet.

Nils Månsson: Åt skolan äro av mig överlämnade 20 stycken psalmböcker, 60 katekeser, 20 abc-böc-

ker, 21 stycken abc-, stavnings- och renläsningstabeller, 20 tavlor, 6 buntar grifflar, 16 bläckkar samt 1 helbibel m. m. sådant som finnes i skolans inventarieförteckning upptaget. Vad lönen till skolemästaren beträffar, torde av klockarens helgonskydd, vilken belöper sig till c:a 12 tunnor 30 skäppor korn förutom offer och påskmat samt 1/8 mantals boställe, intill hälften kunna tillsvidare avstås av denne, då han samtidigt bliver barnundervisningen kvitt. Därtill torde endast en ringa gäld behöva upptagas av varje hemmansdel. Och slutligen vad mina framtida anspråk på inrättningen berör, torde dessa snarligen vara till ända, då jag vet mig vara trött och min ålder är ganska framskriden. I endast ett avseende uppställer jag såsom skolinrättningens stiftare ett önskemål: att densamma för framtiden kommer att bära mitt namn.

Biskopen: Är det någon vidare som vill göra sina åsikter hörda?

Flera ropa: (Korpral) Neij! Neij! Neij! (Korpral Neij reser sig tveksamt.)

Biskopen: Eftersom så kraftigt gives till känna, att vi med varandra talat ut i denna sak, så vill jag till besluts fattande förelägga eder som följer, vilket jag finner rätt och billigt att av eder antagas.

1) Att den av riksdagsman Nils Månsson erbjudna skolan bliver en centralskola på det sätt, att samtliga Åboar, Torpare och Husmän i Frenninge by ditsända sina barn, ävensom att den står öppen för andra byar, om någon vill ditskicka

sina barn till undervisning och då för dem betala lika med åboarna i Frenninge. För fattige barn är den även tillgänglig.

2) Att skolläraren för närvarande avlönas med spannemål och penningemedel. Hälften råg och hälften korn utgår till en tunna på hemmantalet och så vidare propotionaliter. För vart barn betalas 12 skilling Banco årligen.

3) De tre byarna Starrarp, Hårderup och Vallarum bygga snarligen själva skolehus. Övriga torp och byar förbehålla sig fortsättning av det nu vanliga undervisningssättet.

4) Vid nästa klockareledighet ålägges i följd av kyrkolagens stadgande en blivande klockare, kännare av växelundervisningen, att vara lärare i Frenninge skola med bibehållande av de utsatta löneförmånerna.

Viljen I ovannämnda antaga och besluta?

Efter en stund höres ja-rop.

Nils Månsson: Och nu antvardar jag skolan och alla dess tillhörigheter åt Frenninge Byemän, hoppandes att de skola fullborda vad jag ej för mina små tillgångar kunnat, och önskandes, att Herren, ifrån vilken all god gåva kommer, ville välsigna denna Skoleinrättning för närvarande och uppväxande generationer, att den icke blott må vara en bildningsskola för tiden utan, vad mera är, för evigheten.

(Blir rörd till tårar och går ut ur kyrkan.)

Kyrkovärd Jöns Andersson: Å egna och samtliga Frenninge Byemäns vägnar vill jag förklara,

att vi med stor och hjärtlig tacksamhet emottager skolan på de ovan anförda villkoren, men med det uttryckliga förbehåll, att ej framdeles bliva satta i nödvändighet att u t v i d g a s k o l a n.

Biskopen: Så återstår det för mig att uttrycka min stora tillfredsställelse och tacksamhet till församlingens samtliga ledamöter för denna beredvillighet att nedlägga besvären och genom överenskommelse lägga grund för denna välgörande och välsignade inrättning för barnens undervisning. Synnerligast vill jag av allt mitt hjärta tacka riksdagsmannen Nils Månsson för vad han genom livslång och orubblig tålmodighet och kärlek verkat för folkundervisningen i sin hembygd och hela vårt land. Må Gud, den högste, löna honom för all hans möda och beskära hans ålderdom frid och glädje!

Under tiden har Broms och en annan byaman hämtat in Nils Månsson. Efter biskopens tal, svarar han: »Min glädje är mig tack nog. Jag har blott gjort min plikt!»

Klockaren och de övriga ta upp ps. 426 v. 4.

»Styrk din kyrkas svaga skara
Med den gyllne fridens band.
Värdes uti nåd bevara
Konung, folk och fäders land.
Avvärj tvedräkt, sorg och strid.
Främja endräkt, fröjd och frid.
Hunger, pest, allt ont förjaga.
Och oss med din hand ledsaga.»

SLUT.

A.-B. Skånska Centraltryckeriet, Lund 1937